

УДК 316.36:159.942

DOI <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2023.1.9>

ВПЛИВ ОБРАЗУ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА НА ПОДРУЖНІЙ ВИБІР

Федоренко Раїса Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології та психодіагностики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0002-7905-6474>

Магдисюк Людмила Іванівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології та психодіагностики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0002-5304-933X>
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57204591564>

Коширець Віктор Васильович,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології та психодіагностики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0002-4790-8839>
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57204591594>

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню і емпіричному вивченню особливостей вибору шлюбного партнера, ролі сформованого в дитинстві його образу, взаємозв'язку між вибором партнера, побудованим на підсвідомому образі, і задоволеністю подальшими подружніми взаєминами. Встановлено на емпіричному рівні, що найбільший потяг виникає до осіб протилежної статі саме таких, які своїми особистісними якостями викликають такі самі емоції, як ті, що виникали в дитинстві при спілкуванні з близьким оточенням, наділеним такими ж особливостями. При цьому, ці емоції можуть бути як позитивними, так і негативними.

З цих результатів можна зробити висновки, що саме наявність сформованого в дитинстві образу партнера, риси і якості якого повторюються у подальшому партнерстві, призводить до невдалих виборів, в тому числі, і невдалих повторних шлюбів, оскільки наступні партнери, як правило, є ідентичними. Отримані результати засвідчують, що аналіз особливостей функціонування подружньої пари, зокрема, задоволеності партнерами своїми шлюбними стосунками, слід здійснювати комплексно, враховуючи вивчення різних параметрів подружніх взаємин.

Ключові слова: подружні стосунки, емоційний потяг, підсвідомий образ, соціальні стереотипи, стабільність шлюбу, статево-рольові установки, сімейні історії, гомогамні взаємини.

Fedorenko Raisa, Mahdysiuk Liudmyla, Koshyrets Viktor. The influence of marriage partner image on the marital choice

The article is devoted to the theoretical reasoning and empirical study of the peculiarities of marriage partner choice, its image role formed in the childhood, the interrelation between the choice of a partner based on a subconscious image and satisfaction with further marital relations. It has been established on empirical level that the greatest attraction arises for the opposite sex persons, precisely those whose personal qualities evoke the same emotions as those that arise in childhood when communicating in a close environment endowed with the same characteristics. At the same time, these emotions may be both positive and negative.

Based on these findings, it is clear that a subconscious image of a partner formed in childhood can lead to a pattern of repeated unsuccessful choices in subsequent partnerships, including remarriage, since subsequent partners are usually identical. The obtained results prove that analysis of the peculiarities of a married couple functioning, in particular, satisfaction of partners

with their marital relations, should be implemented in a comprehensive manner, taking into account the study of various parameters of marital relations.

Key words: *marital relations, emotional attraction, subconscious image, social stereotypes, marriage stability, gender-role attitudes, family histories, homogamous interrelations.*

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство характеризується перебудовою сімейних, моральних, світоглядних цінностей, що поряд із нестійким політичним та економічним становищем негативно впливає на життєдіяльність інституту сім'ї та економічним становищем негативно впливає на життєдіяльність інституту сім'ї у нашій країні. Тому гостро постає необхідність та актуальність пошуків шляхів стабілізації молодого сім'ї.

Численні дослідження показують, що важливий вплив на побудову подружніх взаємин, якість і стабільність шлюбу надає досвід, отриманий в батьківській родині, особливо на ранніх етапах розвитку. Відповідно до думки Р. Скіннера, люди вибирають один одного несвідомо, спираючись на схожість сімейної історії [3].

Науковці виділяють ряд критеріїв, що характеризують уявлення про потенційного шлюбного партнера, серед яких батьківський сценарій, перші навички спілкування, отримані в сім'ї, дитячому садку або школі, перші еротичні враження, а також певні генетичні ознаки. Мати і батько багато в чому визначають сімейні та статеворольові установки майбутніх дружин і чоловіків, матерів і батьків, а наявність братів і сестер та особливості взаємин з ними є одним із важливих критеріїв успішності майбутнього шлюбу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх десятиріч з'явилося багато наукових досліджень і нових ідей стосовно такого явища, як сім'я. Ця тема активно опрацьовується сучасними як зарубіжними, так і українськими психологами, психотерапевтами, психіатрами, серед яких Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Т. Яблонська, О. Столярчук, О. Докукіна, А. Капська, А. Марушкевич, М. Мушкевич, Р. Овчарова, В. Поставий, Р. Федоренко та ін. Дослідження статево-рольової ідентифікації представлені роботами таких авторів, як Т. Говорун, А. Авраменко, О. Кікінежді, А. Лавренова, Н. Токарева, М. Савіна, А. Мухіна, О. Рубан та ін.

Проблема оцінки та моделювання образу майбутнього чоловіка чи дружини у молодих людей виявилася найменш вивченою в зв'язку з відсутністю спеціальних досліджень, що стосуються ролі взаємин у батьківській сім'ї та їх впливові на вибір шлюбного партнера, чим і визначається актуальність обраної теми роботи.

Як стверджують дослідження, вибір шлюбного партнера відбувається під дією ряду факторів, серед яких, насамперед, уявлення про ідеального партнера, більш-менш усвідомлюваний образ якого є у кожного. Створення цього образу базується на власному досвіді, досвіді батьківської сім'ї, рисах літературних та кіногероїв, соціальних стереотипах та ідеалі, який існує в групі людей, чия думка важлива для конкретної людини.

На думку науковців, характерною особливістю у виборі майбутнього чоловіка для дівчат – віддати перевагу тому, хто, як їм здається, найбільш схожий на «образ чоловіка» дитинства, що складається в віці приблизно від 5 до 8 років. «Образ чоловіка» складається зазвичай з рис чоловіків, яких дівчина найчастіше бачить в цей період часу. Цей чоловік може бути батьком, братом чи дідусем, причому зовсім не обов'язково, щоб ці люди в житті являли собою ідеал чоловіка. Чоловіки також часто намагаються знайти свій ідеал жінки, створений ними ще в дитинстві. Як з'ясувалося, більшість із них намагаються побачити в образі майбутньої дружини свою маму [2].

На питання, хто кого вибирає, в сучасній західній психології склалась абсолютно певна відповідь: кожен вибирає партнера, схожого на себе. Це явище отримало назву гомогамності. Якщо обидва партнери володіють будь-якими подібними характеристиками, то такі відносини є гомогамними за цими ознаками [1].

Хервіл Хендрікс стверджує що, коли людина прагне знайти партнера, спираючись на логіку, вона, найімовірніше, стане шукати таку людину, яка не матиме тих негативних якостей характеру, якими

володіли її батьки. Якщо в дитинстві людина бачила необов'язковість батьків, то вона цілеспрямовано буде шукати відповідальну людину, яка зможе допомогти їй позбавитися від відчуття непотрібності. Якщо ж батьки надмірно опікали її, то рішенням стане знайти того, хто дозволить жити, маючи в надлишку «життєвий простір», і можна буде подолати свій страх бути чийось придатком.

У своїх пошуках ідеальної людини, яка буде нагадувати батьків і одночасно зуміє заповнити відсутні якості характеру, особа покладається на підсвідомий образ представника протилежної статі, що сформувався у мозку з дитячого віку. Цей образ являє собою зібраний з окремих фрагментів портрет, самі фрагменти взяті від людей, які проявили найбільш сильний вплив в ранньому дитинстві. Ними могли бути батьки, брати, сестри, вихователька у яслах або якийсь близький родич. Ким би вони не були, у мозку зберігається вся інформація про цих людей: звуки їхніх голосів, ступінь їхньої турботи, колір їх обличчя в момент злості, їхня посмішка у хвилини щастя, постава, хода, особливості характеру, таланти та інтереси. Поряд з цими враженнями, мозок записав всі важливі моменти життя, пов'язані з ними. Мозок ніяк не інтерпретував ці дані, він просто відобразив їх в отриманому вигляді [2; 4].

Отже, характер взаємин подружжя багато в чому відповідає особливостям стосунків їхніх батьків, а також взаєминам з батьками у ранньому дитинстві. У тих випадках, коли конфлікти між батьками переходили певну межу, виливаючись у різні прояви взаємної неприязні, але справа не доходила до розлучення, діти нерідко сприймали такі стосунки як антимодель нормальної сім'ї й, вступаючи в шлюб, свої подружні взаємини будували по-іншому. Якщо конфлікт батьків досягав крайньої межі та ставав нестерпним для обох сторін, то інтересам дітей більше відповідає розлучення, ніж подальше спільне життя.

Гармонія сімейного життя батьків має й інші наслідки для майбутнього сімейного життя дітей. Установлено, що молоді пари, які позитивно оцінили шлюб своїх батьків, проявляють у взаєминах з членами своєї сім'ї більше толерантності, злагоди та розу-

міння. 42% опитаних із таких родин проявляли повне взаєморозуміння в питаннях ведення домашнього господарства, у той час як ті, чії батьки розлучилися, такі якості проявляли лише у 28% випадків. Отож, шлюбним партнерам, сімейне життя яких склалося благополучно, батьки дали наочний приклад того, як повинне будуватися спільне життя чоловіка й дружини. Вони доповнюють один одного та тим самим забезпечують успішне виховання. Спільні дії батьків – важливе передбачення успішного формування особистості [2].

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному розгляді впливу батьківсько-дитячих взаємин та батьківської сім'ї в цілому на вибір шлюбного партнера у сучасної молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибірку нашого дослідження склали 50 подружніх пар зі стажем сімейного життя до 5 років. Вік обстежуваних – 21-30 років, в усіх перший шлюб. Досліджувані є жителями міста Луцька.

Оскільки наше дослідження передбачало вивчення задоволеності подружніми взаєминами у молодому шлюбі, нами було запропоновано проведення методики на виявлення задоволеності цими стосунками. Отримані результати виявилися наступними: високий рівень задоволеності шлюбом продемонстрували 25 осіб (50%) чоловічої статі і 21 особа (42%) жіночої; середній рівень задоволеності – 18 чоловіків (36%) і 20 жінок (40%); низький рівень характерний для 7 чоловіків (14%) і 9 жінок (18%). Як бачимо із отриманих результатів, задоволеність подружніми взаєминами у чоловіків є вищою, ніж у жінок.

Серед завдань нашого дослідження було вивчення підсвідомого образу партнера і його схожості зі шлюбним партнером. З цією метою подальша робота полягала у виявленні рис і особистісних якостей осіб, які були найближчим оточенням досліджуваних у їхньому ранньому дитинстві. При цьому, ми не ставили за мету вивчення того, кому характерні ті чи інші особистісні особливості.

Наше завдання направлене на виявлення рис і якостей (як позитивних, так і негативних), якими було наділене найближче оточення досліджуваного у ран-

ньому дитячому віці. При цьому, необхідно відмітити ті з них, які справили в дитинстві найбільше враження. З цією метою запропоновано було відтворити подумки своє найближче оточення з раннього дитинства, яке справило найбільше враження, і хто мав найбільший вплив на досліджуваного. На отриманих бланках із зображенням кола, у секторі А, перерахувати усі позитивні якості, при цьому об'єднати їх, не вказуючи, кому вони характерні. Названі риси та якості мають відтворювати саме дитячі враження, які у дорослому житті можуть бути зовсім іншими. У секторі В досліджуваними відтворювались негативні риси і якості цього самого оточення. По завершенні виконання завдання досліджуваним необхідно було підкреслити з обох секторів кола ті якості, які справили найбільше враження.

Подальшим етапом було складання списку значущих осіб протилежної статі, які привернули увагу досліджуваного і викликали певний емоційний потяг, в тому числі, і нинішній шлюбний партнер.

Наступним завданням для досліджуваних було перерахувати ті риси і якості кожного з перерахованих у списку, які не подобаються і викликають негативні емоції. Після цього завдання, нижче, назвати те, що в даній особі найбільше подобається. Пропонуємо підкреслити як серед позитивних, так і серед негативних особистісних якостей ті, які найбільше справляють враження на досліджуваного.

На завершення даного завдання було порівняння якостей своїх партнерських виборів, які є найбільш значущими для обстежуваного, із тими рисами і якостями найближчого дитячого оточення, які були виділені як такі, що мали значний вплив на досліджуваного. Співпадання необхідно було обвести колом.

Отримані результати засвідчили, що у 67% досліджуваних було відмічено певне співпадання між особистісними характеристиками усіх перерахованих осіб як позитивних, так і негативних якостей.

При цьому, варто відмітити той факт, що в усіх досліджуваних у більшості випадків прослідковується значне співпадання (близько 81%) виділених якостей у осіб зі списку емоційних симпатій і найближчого оточення у ранньому віці досліджуваного.

Отже, як бачимо із отриманих результатів, можна припускати, що образ майбутнього партнера формується на підсвідомому рівні у ранньому дитинстві і передбачає наявність рис і якостей, як позитивних, так і негативних, найближчого оточення дитини. Звідси можна проаналізувати, що чим більш домінуючими є такі риси, як ...злий, сердитий, імпульсивний і т.п. як у найближчого оточення в дитинстві, так і в дорослому виборі, тим більшим є розчарування щодо власного вибору партнера, особливо, коли риси і якості шлюбного партнера співпадають з аналогічними характеристиками попередніх виборів.

Слід зауважити, що серед негативних якостей значна більшість досліджуваних назвали такі, як ...безсердечний, сердитий, ненадійний, егоїстичний, дратівливий, агресивний, безвідповідальний, байдужий, крикливий і т.д. Серед позитивних якостей найбільш часто називались наступні: добрий, турботливий, справедливий, мужній, надійний, доброзичливий, щирий та ін. Ці ж якості зустрічаються і в шлюбних партнерів досліджуваних, і у попередніх їхніх виборах, яким надавались певні переваги і симпатії.

Варто зазначити, що відмінність у формуванні підсвідомого образу майбутнього партнера між досліджуваними чоловічої і жіночої статі не прослідковується.

Аналізуючи відповіді на питання тесту на задоволеність подружніми взаєминами, ми звернули увагу на той факт, що серед жінок, які продемонстрували низький рівень задоволеності шлюбом, 86% стверджують, що «...якби повернувся час, коли ви брали шлюб, то вашим чоловіком (дружиною) міг би стати...» вони обрали б, можливо, цього самого партнера, при цьому лише 27% чоловіків із низьким рівнем задоволеності подружніми стосунками засвідчили, що обрали б нинішню дружину, ще 18% – не впевнені, чи саме цього партнера, і решта осіб чоловічої статі заявили, що обрали б будь-кого іншого, тільки не теперішнього партнера.

Наступне завдання дослідження передбачало здійснення аналізу особливостей особистісних характеристик партнерів, які викликали емоційний потяг, у жінок з низьким рівнем задоволеності шлюбом.

Результати показали, що практично у кожній з них серед названих партнерів (у тому числі, і нинішній шлюбний партнер), є багато спільних рис і якостей, які повторюються від одного до іншого. При цьому, негативні характеристики, такі, як ...неврівноважений, злий, нервовий, імпульсивний, ненадійний, фальшивий, – переважають позитивні.

Подальше завдання передбачало порівняння характеристик партнерів, яким надавалась емоційна перевага, в тому числі, і шлюбного партнера, з особистісними рисами і якостями найближчого оточення у дитячому віці. Дослідження показало, що у значній більшості опитуваних жінок з низьким рівнем задоволеності шлюбом риси і якості осіб, які викликали емоційний потяг, в тому числі, і шлюбний партнер, співпадають з виділеними рисами і якостями найближчого оточення дитячого періоду.

Результати проведеного дослідження підтверджують той факт, що образ партнера формується у підсвідомості ще в ранньому дитинстві, з самих яскравих для дитячого сприйняття рис і якостей найближчого оточення, а в подальшому, дорослому, житті саме ці якості, будучи наявними у осіб протилежної статі, викликають значний емоційний потяг.

При цьому, заслуговує на увагу той факт, що у чоловіків спостерігається деяка відмінність у формуванні образу партнера та подальших емоційних зв'язках з особами протилежної статі. Понад 50% осіб чоловіків, які виявили низький рівень задоволеності подружніми взаєминами, засвідчили, що образ партнера, який формувався у ранньому дитинстві у підсвідомості, багатьма рисами і якостями дублює особистісні характеристики емоційно привабливого оточення протилежної статі, в тому числі, і шлюбного партнера.

Разом з тим, дослідження засвідчує, що якщо жінки у більшості випадків готові зберегти стосунки зі своїми подружніми партнерами, то чоловіки, не дивлячись на емоційний потяг до жінок з подібними рисами і якостями, не готові зберігати сімейні стосунки і в подальшому житті планують створити подружні взаємини з будь-ким, але не з нинішнім партнером. Як бачимо, у жінок значно тісніший зв'язок між під-

свідомим образом партнера і партнером, якого вони обирають відповідно до емоційного потягу.

Щодо осіб з високим та середнім рівнем задоволеності подружніми взаєминами, результати дослідження показали, що підсвідомому образу партнера, як і найближчому оточенню з дитинства, більш характерними є позитивні риси і якості. При цьому, 36% жінок і 19% чоловіків даної категорії засвідчили, що перший прояв симпатії до них був з боку партнера і лише згодом вони емоційно відреагували на нього. Цей факт свідчить про те, що у даному випадку вибір шлюбного партнера відбувався на рівні свідомого оцінювання особистості потенційного партнера, що дало більш позитивний результат при побудові подружніх взаємин та створенні сім'ї.

Отримані результати засвідчили, що аналіз особливостей функціонування подружньої пари, зокрема, задоволеності шлюбними стосунками, слід здійснювати комплексно, враховуючи вивчення різних параметрів подружніх взаємин.

Отже, аналіз теоретичних джерел, проведене нами емпіричне дослідження і зроблені за його результатами висновки дозволили виокремити основні чинники, які відіграють значну роль у задоволеності подружніми взаєминами, та зробити наступні **ВИСНОВКИ:**

Аналіз рівнів задоволеності шлюбно-сімейними стосунками досліджуваних пар засвідчує, що серед обстежуваних як чоловіків, так і жінок домінує високий рівень задоволеності шлюбом; на другому місці – середній рівень, і найнижчі показники припадають на низький рівень задоволеності подружніми взаєминами.

Вивчення образу партнера і його ролі у задоволеності подружніми взаєминами дозволило підтвердити наше припущення, що образ майбутнього партнера формується на підсвідомому рівні у ранньому дитинстві і передбачає наявність самих яскравих для дитячого сприйняття рис і якостей осіб з найближчого оточення. Саме ці якості, будучи наявними у осіб протилежної статі, викликають значний емоційний потяг в подальшому дорослому житті.

При цьому, значна кількість досліджуваних відмітила, що наявність певних особистісних якостей прослідковується прак-

тично у всіх осіб протилежної статі, які на певному життєвому шляху привернули увагу чи викликали емоційний потяг.

Звідси можна проаналізувати, що чим більш домінуючими є негативні риси і якості як у найближчого оточення в дитинстві, так і в дорослому виборі, тим більшим є розчарування щодо власного вибору партнера, особливо, коли риси і якості шлюбного партнера співпадають з аналогічними характеристиками попередніх виборів.

Заслуговує на увагу той факт, що особи протилежної статі, які, навпаки, проявляли значний інтерес та симпатію, але не викликали взаємних почуттів, даними рисами та якостями наділені не були. Саме цей факт дає змогу стверджувати, що найбільший потяг виникає до осіб, які своїми особистісними якостями викликають такі самі емоції, як ті, що виникали в дитинстві при спілкуванні з близьким оточенням, наділеним такими ж особливостями. При цьому, ці емоції можуть бути як позитивними, так і негативними.

З цих результатів можна зробити висновки, що саме наявність сформованого в дитинстві образу партнера, риси і якості якого повторюються у подальшому партнерстві, призводить до невдалих виборів, в тому числі, і невдалих повторних шлю-

бів, оскільки наступні партнери, як правило, є ідентичними.

Дослідженням виявлено, що значний відсоток чоловіків і жінок вибірки з високим та середнім рівнями задоволеності подружніми взаєминами засвідчили, що перший прояв симпатії до них був з боку партнера і лише згодом вони емоційно відреагували на нього. Цей факт свідчить про те, що у даному випадку вибір шлюбного партнера відбувся на рівні свідомого оцінювання особистості потенційного партнера, що дало більш позитивний результат при побудові подружніх взаємин та створенні сім'ї.

Варто зазначити, що відмінність у формуванні підсвідомого образу майбутнього партнера між досліджуваними чоловічої і жіночої статі не прослідковується.

Отже, отримані результати проведеного дослідження засвідчили, що аналіз особливостей функціонування подружньої пари, зокрема, задоволеності партнерами своїми шлюбними стосунками, слід здійснювати комплексно, враховуючи вивчення різних параметрів подружніх взаємин.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні того, чи існують відмінності між тим, особи якої статі мали більший вплив на формування підсвідомого образу партнера.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Потапчук Є. М. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером: довідник сімейного психолога. Хмельницький: Видавництво «PolyLux design & print», 2020. 36 с.
2. Федоренко Р. П., Мушкевич М. І., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молоді сім'ї: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 392 с.
3. Федоренко Р. П. Психологія молоді сім'ї та сімейна криза: монографія. Луцьк: «Вежа», 2007. 195 с.
4. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 480 с.

REFERENCES:

1. Potapchuk, Ye. M. (2020). Psykholohichna diahnostyka shliubnoho potentsialu ta mizhosobystisnoi sumisnosti z partnerom: dovidnyk simeinoho psykholoha [Psychological diagnostics of marital potential and interpersonal compatibility with a partner: a family psychologist's guide]. Khmelnytskyi: Vydavnytstvo «PolyLux design & print». [in Ukrainian].
2. Fedorenko, R. P., Mushkevych, M. I., Mahdysiuk, L. I., Duchyminska, T. I. (2020). Psykholohiia molodoi simi: monohrafiia [Psychology of a young family: monograph]. Lutsk: Vezha-Druk. [in Ukrainian].
3. Fedorenko, R. P. (2007). Psykholohiia molodoi simi ta simeina kryza: Monohrafiia [Psychology of a young family and family crisis: monograph]. Lutsk: «Vezha». [in Ukrainian].
4. Fedorenko, R. P. (2021). Psykholohiia simi: navch. posib. [Family psychology: manual]. Lutsk: Vezha-Druk, 2021. 480 s. [in Ukrainian].